

3

**Forslag fra Carl I. Hagen om endringer av Grunnloven §§ 20, 30 og 86.
(Riksretten)**

Til Stortinget

Det fremmes med dette forslag om å endre Grunnloven slik at Riksretten bare skal dømme i siste instans og ikke i første instans. Det betyr at anklager om lovbrudd mot de som etter Grunnloven skal dømmes for Riksretten først kan behandles av det ordinære domstolsystem med den normale påtalemyndighet som anklager. Først når saken eventuelt ankes til den høyeste domstol trer Riksretten inn i stedet for Høyesterett. Når det er påtalemyndighet som anker foreslås det at prosedyren blir en anbefaling til Odelstinget om å fremme anken til Riksretten. Odelstinget må således først ta stilling til om anken bør fremmes før det eventuelt blir sak for Riksretten. Når Odelstinget slutter seg til anken, går saken til riksrett i samsvar med det etablerte system.

Begrunnelse

Da Grunnloven ble vedtatt i 1814, var det tiltale for riksrett som var Stortingets eneste mulige reaksjon overfor regjeringen eller medlemmer av regjeringen. Ved innføring av parlamentarismen fra 1884 ble dette delvis erstattet av mistillitsinstituttet idet hovedinnholdet i det parlamentariske styringssystem er at regjeringen eller regjeringsmedlemmer må tre tilbake når Stortinget ved votering uttrykker sin mistillit. Selve systemet ga åpning for at et stortingsflertall når som helst kunne fjerne ett eller flere medlemmer av regjeringen eller hele regjeringen. Med tiden har imidlertid skikk og bruk endret seg, slik at i dag regnes det som usannsynlig at en regjering vil tillate stortingsflertallet å fremme reell mistillit mot kun én eller flere statsråder. Det ansees som en selvfølge at statsministeren da vil stille kabinettspørsmål på vegne av hele regjeringen, slik at vedtagelse av mistillit rettet mot en statsråd vil medføre at hele regjeringen går av og at det utnevnes en helt ny regjering, altså regjeringskrise. Konsekvensen av dette er at dersom det ikke foreligger et klart regjeringsalternativ, vil den til enhver tid sittende regjering i praksis være fredet, og enhver statsråd vil kunne begå de groveste feil og også straffbare handlinger uten at det i praksis medfører noen konsekvenser. De to teoretiske muligheter for Stortinget, nemlig mistillit og riksrett, krever begge et stortingsflertall, og vil i begge tilfelle medføre en regjeringskrise. Hvis den politiske sammensetning av Stortinget er slik at fler-

tallet av politiske grunner ikke ønsker en regjeringskrise, vil intet skje med en eller flere medlemmer av regjeringen som eventuelt har begått lovbrudd i sin embetsgjerning. Situasjonen er i dag den at eneste reaksjonsform overfor en statsråd er at vedkommende må gå av. En forenklet sammenligning med straffeloven ville være at enten blir en person frikjent eller idømt livsvarig fengsel uansett alvorlighetsgrad i forbrytelsen. Dette er selvsagt ikke i samsvar med det faktiske forhold, idet straffeloven og andre lovbestemmelser alltid ser reaksjon eller straffemessig konsekvens i sammenheng med lovbruddets alvorlighetsgrad. Lovverket inneholder også i dag tilsvarende bestemmelser om et gradert reaksjonsmønster overfor lovbrudd begått av statsråder, stortingsrepresentanter og høyesterettsdommere gjennom ansvarlighetsloven av 5. februar 1932. Ved brudd på disse bestemmelser kan det idømmes både bøter, betinget og ubetinget fengsel. Det som skiller denne lov i praksis fra alt annet lovverk er at det er Riksretten som dømmer både første og siste instans og med Odelstinget som påtalemyndighet. Domstolens historiske og spesielle rolle, dens sammensetning og anklager er i dag en reell hindring for å følge opp brudd på ansvarlighetsloven og andre lover som de nevnte embetspersoner måtte begå. Denne situasjonen medfører at det blir en betydelig forskjellsbehandling mellom lovbrudd begått av statsråder, stortingsrepresentanter og høyesterettsmedlemmer og alle andre yrkesgrupper som også måtte begå lovbrudd i sin arbeidsutførelse. Når det nå etter hvert er innført bestemmelser om straff for en rekke andre yrkesgrupper og bedriftsledere for brudd på meget kompliserte lovregler som forurensningslov, arbeidsmiljølov, legelov, m.m. er det også naturlig med en endring av Grunnloven slik at denne forskjellsbehandling blir opphevet, dvs. at også lovbrudd begått i embets medfør av statsråder, stortingsrepresentanter og høyesterettsmedlemmer blir behandlet i det ordinære rettssystem. Riksretten skal kun bevares som en siste instans når det gjelder lovbrudd begått av egne medlemmer.

Situasjonen er i dag også den at den eneste reaksjonsform overfor en statsråd, nemlig mistillit, kun kan utøves overfor sittende statsråder. I praksis vil det imidlertid ofte kunne skje at mulige lovbrudd avdekkes lenge etter at statsråden er gått ut av regjerin-

gen etter kontrolltiltak eller revisjon, men uten at foreldelsesfristen er utgått. Fravær av en straffereaksjon fordi en statsråd er gått ut av regjeringen medfører en grov forskjellsbehandling i forhold til andre grupper som kan tiltales for rettsapparatet i ettertid.

Forslag

På denne bakgrunn fremmes følgende

forslag:

I Grunnloven gjøres følgende endringer:

§ 20 annet ledd skal lyde:

I de Sager, som ere paadømte af Riksretten, kan ingen anden Benaadning, end Fritagelse for idømt Livsstraf, finde Sted.

§ 30 tredje ledd annet punktum skal lyde:

Den der ikke saaledes har protesteret, ansees at have været enig med Kongen, og er ansvarlig derfor, saaledes som siden bestemmes, og kan sættes under Tiltale derfor.

§ 86 første og annet ledd skal lyde:

Rigsretten dømmer i sidste Instans i de Sager, som ere anlagde mot Statsraadets, Høisterets eller Storthingets Medlemmer for strafbart Forhold, de som saadanne maatte gjøre sig skyldige i. Anker Domfældte, skal Sagen fremmes for Rigsretten. Anker Anklagemyndigheden, afgjør Odelstthinget om Sagen skal fremmes for Rigsretten. Odelstthinget er Anklagemyndighed naar Sagen behandles for Rigsretten.

De nærmere Regler om Paatale i Sager som ere omhandlede i første Led, fastsættes ved Lov. Dog kan der ikke sættes kortere Forældelsesfrist end 15 Aar for Adgangen til at gjøre Ansvar gjældende ved Tiltale i slige Sager.

Oslo, den 27. september 2000

Carl I. Hagen

Referert i Stortingets møte 28. september 2000.

«Forslaget blir under presidentens ansvar å bekjentgjøre ved trykken for å komme til avgjørelse på første, annet eller tredje Storting etter neste valg.»

Kirsti Kolle Grøndahl
president

Signe Øye
sekretær